

Pere Audi

Un altre oblidat: Esteve Vendrell Romero

Introducció

Com és ben sabut, en acabar la Guerra Civil foren molts els que seguiren el camí de l'exili i mai més tornaren. Altres romangueren al país i sofriren les conseqüències de la repressió franquista. Uns callaren per sempre després dels judicis sumaríssims i els afusellaments. Altres sobrevisqueren als judicis, als camps de concentració, a la presó... Però també callaren durant molt temps: no era pertinent recordar el passat. Com a conseqüència de tot plegat, hi ha una bona part de la nostra història més recent, la de les primeres quatre dècades del s. xx, que s'ha perdut per sempre. I això és especialment greu als pobles: la menor escala en què es donen els fenòmens socials, l'escassa importància que tingué el que allí succeïa per a l'esdevenir general del país, la molt més petita popularitat dels seus dirigents..., tot es confabula per afavorir el fet que els investigadors hagin oblidat durant molt temps les localitats petites. Qui recorda els fundadors de les petites cooperatives, de les societats obreres, dels sindicats, dels grups de teatre... dels nostres pobles? Qui recorda qui eren els seus dirigents o membres més compromesos? Tot ignorant-ho els hem fet desaparèixer per sempre. I és una llàstima, car la història dels nostres pobles està plena d'homes i dones singulars, com és el cas de Joaquim Blanch Margalef, de qui ja vam parlar en un altre article, i d'Esteve Vendrell Romero, a qui dediquem aquestes línies.

La figura d'Esteve Vendrell

Esteve Vendrell havia nascut cap al 1881. Com el que suposem que era el seu pare, Joan Vendrell Huguet, era mestre d'ensenyament primari. A començaments del segle xx el trobem exercint de mestre a l'escola de l'Estat al Masroig,¹ localitat on vivia al carrer Major.²

Segons explica Josep Vernet a les seves memòries, «tant l'anterior [mestre] Sr. Anguera, com el Sr. Vendrell es portaren molt bé; foren els dos millors mestres que passaren per l'escola del nostre poble a l'època escolar de l'autor», opinió gens negligible ja que l'emet sobre el que seria uns dels seus principals rivals polítics, com ell mateix reconeix: «I encara que les circumstàncies polítiques del poble ens convertiren aviat en

¹ VERNET ASSENS, Josep. *Memòries d'un vuitantè*. Memòries Inèdites, text mecanografiat, p. 29-30.

² Per a les dades personals i familiars vegeu Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona, Fons Diputació de la Província de Tarragona, Secció Cens, Sèrie Llibres, Cens electoral de 1912, el Masroig.

forts enemics polítics als dos [...]».

Efectivament, seguint amb aquestes memòries, «l'esmentat Vendrell, aviat compartí amb Josep Giné³ la direcció total de la Cooperativa», cosa que es degué al fet que «tenia molta comprensió de les coses; sabia fer-se càrrec de les situacions; i a la seva privilegiada intel·ligència, unia la qualitat d'ésser molt treballador». La cooperativa esmentada per Josep Vernet era la Cooperativa Obrera La Flor de Maig, entitat que, sobretot per l'anticlericalisme dels seus membres, representava per a Vernet el pol oposat al seu pensament. Malgrat tot, arribà a establir una amistat duradora amb Esteve: «En les fortes i continuades lluites que sostinguérem, mai no deixàrem de guardar-nos les màximes atencions com a francs i declarats adversaris, fent aital circumstància que s'establís una amistat que durà tota la vida».

Ens trobem, per tant, davant d'un d'aquells pocs casos de persona que a base de treball i intel·ligència arriba a despertar l'admiració dels seus propis rivals, fet que ens porta a pensar que devia tenir grans dots humanes.

Esteve Vendrell i La Flor de Maig

De la seva vida, a part de la informació que ens deixà Josep Vernet, ens han quedat únicament tres moments, com si d'una pel·lícula ens haguessin restat tres fotogrames. La primera instantània ens el situa com a líder local, molt respectat, i correspon al 1914. Aquell any, el Primer de Maig es celebrà amb una manifestació que sortí del local de la cooperativa i recorregué la localitat a ritme dels pasdobles interpretats per la banda. Davant, pancartes al·lusives a la festa, a la pau i al treball. Una mica més enrere, la bandera republicana. Acabada la manifestació es féu una excursió a la zona dels Avencs, on es dinà.

A la nit vingué el plat fort quan a la cooperativa tingué lloc un míting en contra de la guerra que l'Estat espanyol menava al Riff. Entre els oradors figurava Esteve Vendrell. Vegem què digué: «Al hacer uso de la palabra el ciudadano Vendrell, se oye una ovación delirante. Hecho el silencio, con voz vibrante empieza su hermoso discurso, cantando un himno a la mujer. Se extiende en brillantes párrafos sobre el estado de decadencia en que está la enseñanza en España, capitaneada por la reacción. Explica el principal origen que nos ha llevado a esa guerra de aventuras que sostenemos en África y dice aun mejor

³ S'ha de referir a Josep Giné Bargalló, president de la Cooperativa el 1911 i el 1914, si més no. Per a la dada referent a 1911, Arxiu Històric de Tarragona, Fons Govern Civil, Sèrie Associacions, expedient 1521, 23/03/1911. Per a la dada referent a 1914, *La Voz del Pueblo*, 10/05/1914, p. 1. A les seves memòries Josep Vernet el qualificà d'«àcrata empedreït» (p. 25) i de «capitost dels esquerrans» (p. 97).

sería emplear el dinero y las energías en proteger a la clase obrera y a los agricultores, haciendo producir estas miles de miles de hectáreas de terrenos yermos y que aumentara el presupuesto destinado a Instrucción, pues –dice- es una vergüenza para un pueblo tener un número tan considerado de analfabetos. Terminó diciendo al obrero que se una, si es que no desea ser una víctima del capital. Los aplausos duran largo rato».⁴

Esteve Vendrell dins el sindicalisme comarcal

La segona instantània ens permet pensar que Vendrell ha esdevingut, com a sindicalista, un líder comarcal. De fet, Josep Vernet ja ho dóna a entendre quan afirma a les seves memòries que «aquestes condicions personals [la intel·ligència, el saber fer...], faran que prompte ocupés el primer lloc en l'agrupació obrera de la nostra vila; així com també la d'alguna altra localitat veïna». I, efectivament, així fou, perquè en cas contrari no s'entendria que Esteve Vendrell, juntament amb Bonaventura Font de Cornudella, haguessin assistit al Congrés que la CNT celebrà el desembre de 1919 al Teatre de la Comèdia de Madrid. Hi anaren en representació dels diferents nuclis que aquest sindicat tenia al Priorat, concretament a Bellmunt, Capçanes, Cornudella, Falset, Gratallops, Guiamets, el Lloar, Marçà, el Masroig, Poboleda i Torroja.⁵ També portaren la representació dels nuclis de Flix i Vinebre, fet que s'explica perquè l'octubre del mateix any tingué lloc a Falset una reunió per tal de constituir la Federació Comarcal de les entitats obreres de la Ribera, la Terra Alta i el Priorat.⁶

L'entitat masrojana que representà Vendrell fou el Sindicato Obrero de Oficios Varios, la qual cosa prova, de retruc, que la CNT tenia una sòlida organització al Masroig. Cal remarcar una vegada més que entre 1916 i 1919, aproximadament, la CNT creixé arreu de Catalunya i esdevingué la força hegemònica entre el proletariat català. El Priorat no fou pas una excepció.⁷

Esteve Vendrell al IV Congrés Regional de Cooperatives

La darrera informació que tenim de Vendrell és la seva participació al IV Congrés Regional de Cooperatives catalanes. Les condicions creades per la I Guerra Mundial i la immediata postguerra (inflació, intensificació de la mobilització obrera, augment de la

⁴ *La Voz del Pueblo*, 10/05/1914, p. 1.

⁵ *Memoria del Congreso celebrado en el Teatro de la Comedia de Madrid, los días 10 al 18 de Diciembre de 1919*. Barcelona: Tipografía Cosmos, 1932.

⁶ SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep. *Conflicte i violència a l'Ebre (De Napoleó a Franco)*. Barcelona: Flor del Vent Edicions, 2001, p. 236.

⁷ Sobre els primers temps de la CNT al Priorat podeu veure un ràpid resum a AUDÍ FERRER, Pere. «Les primeres passes de la CNT al Priorat», a: *Lo Violí. Revista Cultural del Priorat*. Torroja del Priorat: Centre d'Estudis del Priorat, n. 2, 2n semestre de 2006, p. 4-6.

conflictivitat laboral...) feren decidir al consell de la Federació de Cooperatives Catalanes, pels volts del mes de novembre de 1919, a plantejar-se la possibilitat d'organitzar un congrés. La finalitat era que aquest permetés a les cooperatives deixar sentir la seva veu i, alhora, que aquestes s'adonessin de la necessitat d'avançar en la creació d'entitats col·lectives que superessin l'aïllament de les cooperatives locals, de barri...⁸

El congrés es celebrà els dies 19, 20 i 21 de març al Palau de Belles Arts de Barcelona. No hi foren moltes les cooperatives prioratines representades. Esteve Vendrell representà La Flor de Maig del Masroig. Joaquim Llorens Abelló,⁹ comptable, representà El Porvenir de Falset i La Redentora del Lloar. Joaquim Vidal Martorell i Bernat Pujol Aulèstia, propietari, hi assistiren en representació de la Cooperativa Republicana de Bellmunt. S'adherí a l'acte La Defensa Agrícola de Porrera.¹⁰ Si hem de fer cas de les actes del congrés, els representants de la cooperativa de Bellmunt no hi intervingueren de forma molt activa. En canvi, Esteve Vendrell i Joaquim Llorens hi tingueren un cert protagonisme.

Esteve Vendrell participà en la comissió que tractà el tema de la necessitat de fer avinent al govern els mitjans que caldria emprar per fer que la vida fos més barata, tema que reflectia una de les principals preocupacions del sectors populars, l'elevat cost dels productes bàsics i de l'habitatge.¹¹

A més de participar en l'elaboració del tema esmentat, Vendrell portà a terme altres intervencions. Amb Llorens plantejaren una esmena en el sentit que «las cooperativas mantengan estrecha relación con las agrupaciones obreras de resistencia al capital», esmena que fou rebutjada perquè el plenari del congrés entenia que el sindicalisme era una cosa diferent a la cooperació.¹² En presentar-la, el que feien tant Llorens com Vendrell era teoritzar a partir de la seva pràctica, car a llurs respectives cooperatives ja es donava aquest apropament, per no dir aiguabarreig, entre cooperativistes i sindicalistes. De fet, com hem vist, Vendrell era un membre destacat de la CNT, així com també ho era Llorens.

Al tram final del congrés, Vendrell, junt amb Llorens i altres, presentà una proposició protestant «contra el proceder arbitrario de la autoridad gubernamental en los últimos conflictos sociales, pues ha perseguido entidades cooperativas, ha confiscado

⁸ *IV Congreso Regional de Cooperativas de Cataluña. Memoria*. Barcelona: Federación de Cooperativas Catalanas, 1920, p. 8. A partir d'ara el citarem com *Memòria*.

⁹ Sobre la figura de Joaquim Llorens Abelló, nascut al Lloar, destacat sindicalista i cooperativista a la segona dècada del s. XX i alcalde de Falset entre 1931 i 1933, estem preparant una biografia amb Toni Orensanz.

¹⁰ *Memòria*, p. 27-28.

¹¹ *Ibidem*, p. 30.

¹² *Ibidem*, p. 59-63.

moneda de las mismas, ha detenido a individuos de sus juntas, etc.».¹³ Novament estaven parlant a partir de la seva pròpia experiència ja que, de fet, Joaquim Llorens havia estat engarjolat feia poc.

Llorens encara va presentar, juntament amb altres delegats, entre els quals figurava Vendrell, una altra proposició que es centrava en la necessitat que les cooperatives implantessin escoles racionalistes.¹⁴

Per acabar

I res més. De tota una vida, solament tres instantànies. Poca cosa si bé, ben mirat, ens permeten parcialment rescatar de l'oblit la figura d'un habitant del Masroig. Aprofundir en el seu coneixement ara depèn en part de vosaltres, els lectors de *Canya i Gram*. De ben segur que hi ha qui ens pot furnir d'alguna informació més, d'una foto, d'un retall de diari... En fi, aquelles coses que es guarden en capsos, en àlbums... Si teniu alguna cosa, no dubteu a contactar amb nosaltres. Per la nostra part, el que podem dir és que continuarem investigant i donant a conèixer el que trobem des d'aquesta magnífica plataforma que és *Canya i Gram*.

[AUDÍ FERRER, Pere. «Un altre oblidat: Esteve Vendrell Romero». A: *Canya i Gram. Butlletí del Masroig*. El Masroig: Societat Cultural i Recreativa Flor de Maig, n. 59, estiu de 2007, p. 25-27.]

¹³ Ibídem, p. 83.

¹⁴ Ibídem, p. 85.